

RECENZJE

Czarnowski M. S. 1978 — Zarys ekologii roślin lądowych — Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, ss. 458.

Książka M. S. Czarnowskiego ma przede wszystkim charakter wykładu wybranych zagadnień fitoekologii. Obfituje w koncepcje, twierdzenia, a nawet definicje, które są wyrazem własnych poglądów autora i wynikiem jego własnych przemyśleń, a z którymi zapewne nie zawsze czytelnik się zgodzi. Ze względu na dobór i zakres treści, a także swoiste, chociaż niewątpliwie oryginalne podejście do poruszanych kwestii — książka tylko w niewielkim stopniu może pełnić rolę podręcznika akademickiego. Zgodnie z intencją autora służyć winna jako lektura uzupełniająca głównie studentom biologii, leśnictwa i rolnictwa.

Przystępna forma wykładu, umiejętne stosowanie języka matematyki w opisie praw i zależności ekologicznych, bardzo nowatorskie podejście do niektórych zagadnień, wreszcie bogactwo instruktywnych rycin — to podstawowe zalety omawianej pozycji. Walorem książki jest szczegółowa prezentacja wielu metod badawczych, stosowanych głównie w siedliskoznawstwie i leśnictwie. Wartościowe są nowe propozycje autora w zakresie ilościowego badania i wyrażania zjawisk i procesów ekologicznych, ujmowanych dotychczas zazwyczaj tylko jakościowo. Z tej racji lekturę dzieła warto polecić także początkującym pracownikom naukowym.

Po szczegółowej analizie opracowania nasuwają się pewne uwagi krytyczne. Zastrzeżenia budzi tytuł książki, zbyt obszerny w stosunku do zawartej w nim treści. Sugeruje on, że w zarysie omówiona jest całość problematyki lądowej fitoekologii. Czytelnik spodziewa się także podsumowania osiągnięć, przynajmniej polskiej szkoły ekologii roślin. Tymczasem dzieło poświęcone jest z jednej strony siedliskoznawstwu, z drugiej zaś przede wszystkim ekologii drzew i zbiorowisk leśnych, potraktowanej zresztą głównie z pozycji ekologa-leśnika. Wobec dotkliwego braku polskich podręczników fitoekologii wielka szkoda, że autor nie wzięty w ogóle lub w bardzo skromnym zakresie dorobku naszych czołowych ekologów. Myślę tu o pracach K. Falińskiej, J. B. Falińskiego, W. Matuszkiewicza, A. Medweckiej-Kornaś, K. Zarzyckiego i innych, wybitnych znawców przedmiotu.

Zasadnicza treść książki ujęta jest w 10 rozdziałach; uzupełniają ją aneks zawierający kilka tablic pomocniczych i kilkanaście barwnych fotografii roślin, bibliografia, skorowidz nazwisk autorów cytowanych w tekście publikacji, skorowidz nazw łacińskich roślin i zwierząt oraz skorowidz rzeczowy.

Wykład otwiera zwięzłe omówienie zadań i metod ekologii roślin, głównych kierunków badań oraz przegląd ważniejszych czasopism i podręczników ekologicz-

nych. Obszerny, liczący 179 stron (ponad 1/3 objętości) rozdział 2 poświęcony jest siedliskoznawstwu. Jakkolwiek w ogólnych zarysach jego treść odpowiada w znacznej mierze zakresowi tradycyjnie rozumianej ekologii roślin, czytelnik znajdzie tu sporo nowych, bardzo szczegółowych informacji o wzajemnych zależnościach między abiotycznymi czynnikami środowiska a światem roślin i wiele cennych wskazówek metodycznych do badań ekofizjologicznej reakcji roślin na warunki siedliskowe. W dalszych rozdziałach, już znacznie krótszych, poruszone są pewne zjawiska i procesy ekologiczne, charakterystyczne dla różnych poziomów organizacji świata roślin.

Pod tytułem „Waloryzacja cech specyficznych roślin” (rozdział 3) autor omawia zdolność transpiracyjną oraz typy ekologiczne roślin, wyróżnione ze względu na ich gospodarkę wodną. Niektóre zjawiska współzycia w biocenozie, ogólna koncepcja biocenozy oraz pobieżna charakterystyka struktury populacji roślinnych składają się na treść dwóch następnych rozdziałów. Zagadnienia populacyjne poruszone są zresztą także w kolejnej części książki, poświęconej zasadniczo dynamice monokultur. Rozdział 7 pt. „Dynamika zbiorowisk wielogatunkowych i różnowiekowych” zawiera krótkie omówienie istoty i przebiegu sukcesji ekologicznej, analizuje przemiany strukturalnych właściwości drzewostanów w toku sukcesji regeneracyjnej, a także nakreśla specyficzne charakterystyki fitoklimatu; ostatnie zagadnienie powinno się znaleźć, moim zdaniem, w rozdziale 2.

Na ponadekosystemowym poziomie organizacji roślinności autor omawia zagadnienia strefowości geograficznej i piętrowego układu szaty roślinnej, daje przegląd ważniejszych formacji roślinnych oraz porównuje zdolność produkcyjną siedlisk w skali geograficznej (rozdział 8). Treść rozdziału 9 „Elementy fizjotaktyki” — to przede wszystkim poglądowy wykład dotyczący hydrologicznej roli lasu i jego wpływu na środowisko geograficzne. Kilka ostatnich stron książki poświęca autor modelowaniu zjawisk i procesów ekologicznych.

Pod względem formy książka ma wiele walorów dydaktycznych. Lekturę dzieła ułatwiają hasła wywoławcze do omawianych zagadnień, wyeksponowanie nowo wprowadzonych terminów, pojęć i definicji, a także instruktywne tabele i wykresy. Książka jest bogato ilustrowana. Redakcji Eksperymentalnych Publikacji Dydaktycznych PWN należą się słowa uznania za niezwykle staranne, piękne jej wydanie.

Ewa Symonides

Kershaw K. A. 1978 — Ilościowa i dynamiczna ekologia roślin — Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, ss. 383.

W ostatnim dwudziestolecu zaznacza się w fitoekologii odejście od tradycyjnych, jakościowych metod badania roślinności i gwałtowny rozwój metod ilościowych. Ilościowe podejście badawcze dotyczy zarówno „ustawienia” badań w schematach teorii doświadczalnictwa, jak techniki pozyskiwania informacji, wreszcie metod opisu, interpretacji i kontroli wyników oraz weryfikacji wyciąganych wniosków. Wiąże się z tym konieczność stosowania nowoczesnych metod statystycznych na wszystkich etapach procesu badawczego. Recenzowana książka stanowi dobre wprowadzenie początkującego ekologa w zagadnienia „ilościowej” fitoekologii. Zawiera cenne wskazówki metodyczne pomocne w terenowych bada-